

Samfundsøkonomiske konsekvenser af en udfasning af efterlønnen¹

12. februar 2016

Indledning

Dette notat beskriver de samfundsøkonomiske konsekvenser af en udfasning af efterlønnen. Efterlønnen udfases således, at personer født tidligere end 1956 kan gå på efterløn efter nuværende regler. Generation 1956 kan efter nuværende regler gå på efterløn som 62½ årig. I eksperimentet forsvinder denne mulighed for generation 1956 og alle personer født efter 1956. Generation 1956 kan gå på folkepension, når de bliver 67 år. I forbindelse med Tilbagetrækningsreformen i 2011 blev muligheden for at gå på efterløn reduceret således, at personer født i år 1960 og senere maksimalt kan være på efterløn i 3 år. En udfasning af efterlønnen vil dermed betyde, at generation 1956 mister muligheden for 4½ års efterløn, hvor generation 1960 og senere generationer mister muligheden for 3 års efterløn. Dette, samt at andelen, der vælger at gå på efterløn, forventes at falde i fremtiden, bevirker, at en udfasning af efterlønnen har størst effekt på arbejdsudbuddet og statens primære saldo fra 2020 og frem til 2030.

Den finanspolitiske holdbarhedsindikator forventes at blive forbedret med knap 0,2 procent af BNP (svarende til 3 mia. kr.) som følge af en udfasning af efterlønnen. Udbetalingen af tidligere indbetalte efterlønsbidrag forventes at forværre de offentlige finanser med omkring 53 mia. kr. i 2018. Derefter forbedres statens primære og faktiske saldo af det øgede arbejdsudbud.

---

¹ Beregningen er bestilt af CEPOS.

Tekniske forudsætninger for beregningerne

DREAM-modellen er en langsigtet ligevægts-strukturmodel, der har som hovedformål at analysere den langsigtede finanspolitiske holdbarhed, og politikændringers konsekvenser for denne. Når DREAM-modellen bruges til at analysere effekter af ændringer i den økonomiske politik, er det dermed de langsigtede strukturelle ændringer, der analyseres, hvorimod kortsigtede og konjunkturafhængige effekter ikke medtages i analysen.

Den nærværende DREAM-model er kalibreret via nationalregnskabet fra 2011, hvor nationalregnskabet inden kalibreringen er blevet rensset for konjunkturafhængige effekter. Den økonomiske krise er indarbejdet i modellen via Finansministeriets fremskrivning til 2020 ved at tillade, at en række af modellens parametre, der beskriver modellens økonomiske struktur og agenternes adfærd, må afvige fra deres strukturelle niveau. Fra 2020 tilpasses parametrene gradvist til DREAMs strukturelle niveauer. DREAM's grundforløb bygger på den nyeste udgave af DREAM modellen, se DREAM (2015)², og medtager alt politik, der var vedtaget i august 2015. DREAM's grundforløb er tilpasset til FMs seneste fremskrivning frem til 2020 fra august 2015.

Eksperimentet afvikles som stød til økonomien fra og med år 2016, hvor udgangspunktet er DREAMs grundforløb. Herved danner eksperimentet et alternativforløb, som vurderes op imod DREAMs grundforløb. Det reale individuelle offentlige forbrug per person, givet personens køn, alder og oprindelse, fastholdes i alternativforløbene på samme niveau som i grundforløbet. Det reale kollektive offentlige forbrug fastholdes i alternativforløbene på samme niveau som i grundforløbet.

Grundforløbet

DREAMs grundforløb beskrives nedenfor med hovedvægt på de emner, som er i fokus i alternativforløbene. For en uddybning henvises til DREAM (2015).

Makroøkonomisk udvikling

I Tabel 1 ses vækstregnskabet for DREAMs grundforløb, som dekomponerer væksten i BNP i faste priser. Frem til 2025 forventes en gennemsnitlig vækst på knap 2 procent om året. Derefter forventes væksten at falde en smule frem til 2045, hvorefter den igen forventes at stabilisere sig omkring 2 procent.

---

² DREAM (2015): Langsigtet økonomisk fremskrivning 2015. København

I tabellen ses det, at den underliggende trendvækst giver et konstant bidrag på 1,5 procent. Den konjunkturbetingende produktivitet trækker dog den anden vej, da denne først forventes at være neutral omkring 2018.

Det samlede arbejdsomfang målt ved antal arbejdstimer er konstant stigende i hele fremskrivningen. Stigningen er dog knap så kraftig fra 2025 til 2045, hvilket blandt andet hænger sammen med den aldrende befolkning. Endelig skal det bemærkes, at Tabel 1 beskriver væksten i Danmarks samlede BNP i faste priser. BNP-væksten per indbygger er lavere, da der er en konstant befolkningsvækst i fremskrivningen. Væksten i BNP per indbygger kan udregnes ved, at man trækker væksten i befolkningen fra væksten i BNP i faste priser. Dermed bliver den gennemsnitlige årlige vækst i real BNP per indbygger på 1,55 procent i perioden 2015 til 2025.

Tabel 1 - Vækstregnskab for DREAMs grundforløb, gennemsnitlige årlige vækstrater i procent

	2015-2025	2025-2035	2035-2045	2045-2055	2055-2065
BNP i faste priser	1.98	1.70	1.76	2.03	1.98
- Produktionsfaktoren	0.08	-0.10	-0.05	-0.07	-0.04
- Produktive enheder	1.91	1.81	1.81	2.10	2.02
- Produktivitet	1.21	1.57	1.52	1.51	1.55
- Underliggende trend	1.50	1.50	1.50	1.50	1.50
- Demografisk- og konjunkturbetinget	-0.28	0.07	0.02	0.01	0.05
- Samlet antal arbejdstimer	0.69	0.23	0.29	0.58	0.46
- Gennemsnitligt antal arbejdstimer	0.07	0.07	-0.03	0.05	0.05
- Beskæftigelse	0.61	0.16	0.31	0.53	0.41
- <i>Beskæftigelsesandel</i>	<i>0.09</i>	<i>-0.01</i>	<i>0.00</i>	<i>-0.01</i>	<i>0.00</i>
- <i>Arbejdsstyrken</i>	<i>0.52</i>	<i>0.16</i>	<i>0.31</i>	<i>0.53</i>	<i>0.41</i>
- Erhvervsfrekvens	0.04	0.06	-0.07	-0.05	0.05
- Forsørgelsesandel	0.05	-0.23	0.21	0.42	0.12
- Samlet befolkning	0.43	0.33	0.18	0.16	0.24

Kilde: Egen beregninger på DREAM

I Tabel 2 ses, hvorledes en række makroøkonomiske variable udvikler sig relativt til BNP i DREAMs grundforløb. Det private forbrug forventes at stige svagt frem mod 2030 som andel af BNP, hvorefter det stabiliseres. Det offentlige forbrug forventes at falde frem mod 2020, hvorefter det individuelle offentlige forbrug igen forventes at stige, hvilket skyldes alderssammensætningen i befolkningen, samt at der i DREAMs grundforløb antages en mer-vækst i sundhedsudgifter og ældreomsorg frem mod 2040. Investeringerne forventes at stige frem mod 2020, hvorefter de stabiliseres. Nettoeksporten forventes at falde, hvilket skyldes, at de andre komponenter samlet set stiger, hvorved importen stiger, samt at der forbruges en større mængde af den samlede produktion i hjemlandet, hvilket mindsker eksporten.

Beskæftigelsen stiger, hvilket skyldes stigningen i den samlede arbejdsstyrke. Beskæftigelsen stiger både i den private og den offentlige sektor. Stigningen i den offentlige sektor skyldes, at det reale offentlige forbrug stiger i DREAMs grundforløb, hvorved den offentlige sektor har brug for mere arbejdskraft. Nettoledigheden forventes at falde til 2,7 procent af arbejdsstyrken i 2020, hvorefter ledigheden stabiliseres.

Tabel 2 – Makroøkonomiske variable for DREAMs grundforløb

	2015	2020	2030	2040	2050
Procent af BNP					
Privat forbrug	48.3	48.6	50.7	50.5	50.5
Offentligt forbrug	26.5	25.2	26.2	27.2	26.9
- Individuelt offentligt forbrug	18.8	17.9	18.9	19.9	19.6
- Kollektivt offentligt forbrug	7.7	7.3	7.3	7.3	7.3
Nettoeksport	5.9	3.7	0.7	-0.1	0.0
- Eksport	43.8	42.7	40.5	39.8	40.1
- Import	37.9	39.0	39.8	39.9	40.1
Investeringer	19.3	22.5	22.5	22.4	22.6
- Private investeringer	15.6	19.3	18.5	18.5	18.8
- Offentlige investeringer	3.7	3.3	3.9	4.0	3.9
1000 personer					
Beskæftigelse	2635	2749	2836	2879	3009
- Private sektorer	1833	1940	1974	1981	2078
- Offentlige sektor	802	809	862	897	931
Procent af arbejdsstyrken					
Arbejdsløshed	3.6	2.7	2.7	2.8	2.8

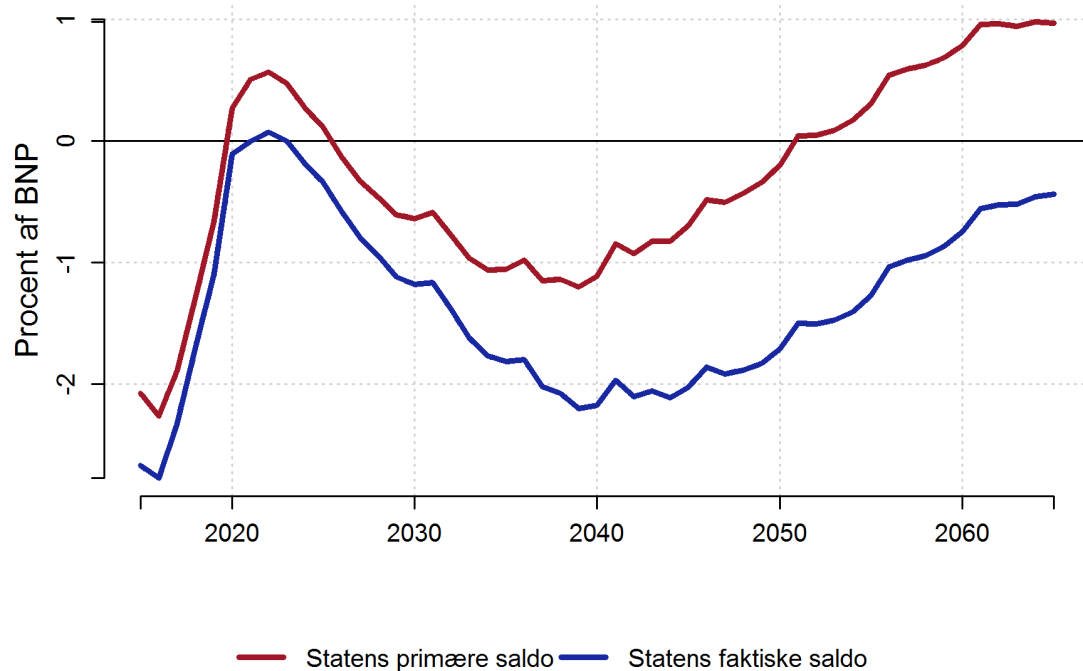
Kilde: Egen beregning på DREAM

Finanspolitisk udvikling

Finanspolitikken vurderes til at være holdbar i DREAMs grundforløb med en holdbarhedsindikator på 0,3 procent af BNP³. Finanspolitikken er dog hovedsageligt holdbar pga. et overskud, som kommer efter 2050. I 2020 og 5-6 år frem forventes den primære saldo at være positiv. Derefter forventes den primære saldo at være negativ i en lang årrække. Deraf følger, at underskuddet på den faktiske saldo forventes at blive på mere end 1 % af BNP i en lang årrække. Dette er ikke i overensstemmelse med budgetlovens maksimale tilladte underskud på 0,5 procent af BNP på statens faktiske strukturelle saldo. Udviklingen i statens primære og faktiske saldo kan ses i Figur 1. Fra 2020 og frem kan de to saldi betragtes som strukturelle.

³ Holdbarhedsindikatoren beskrives nærmere i DREAM (2015): Langsigtet økonomisk fremskrivning 2015. København

Figur 1 – Statens primære og strukturelle saldo

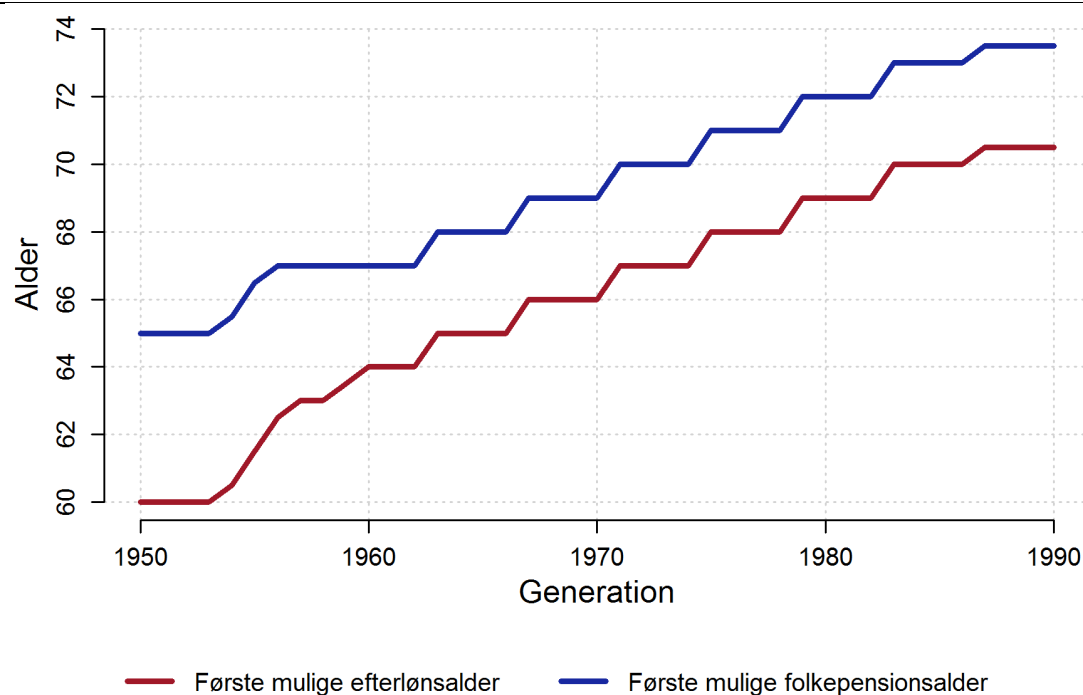
Kilde: DREAM

Stop for tilgangen til efterløn fra årgang 1956

Der regnes på de makroøkonomiske effekter af et scenarie, hvor tilgangen til efterlønsordningen stoppes fra og med generationen født i 1956. Under de nuværende regler vil årgang 1956 kunne gå på efterløn som 62½-årige, dvs. de første bliver efterlønsberettigede i andet halvår 2018. Uden muligheden for efterløn vil den første mulighed for en varig offentlig pensionsydelse være ved folkepensionsalderen, der for den betragtede årgang er 67 år.

Figur 2 viser de første aldre, hvorfra det er muligt at modtage efterløn og folkepension for årgangene født i årene 1950-90. Som en del af Velfærdsaftalen fra 2006 er tilbagetrækningsaldrene stigende over tid i takt med, at levetiden øges. I grundforløbet afkortes efterlønsperioden som en del af Tilbagetrækningsreformen fra 2011 fra fem til tre år. I det alternative scenarie fjernes muligheden for efterløn fra og med årgang 1956, mens folkepensionsalderen for alle generationer fastholdes på samme niveau som i grundforløbet.

Figur 2 – Første alderstrin, hvor der er muligt at modtage efterløn henholdsvis folkepension, årgang 1950-90.

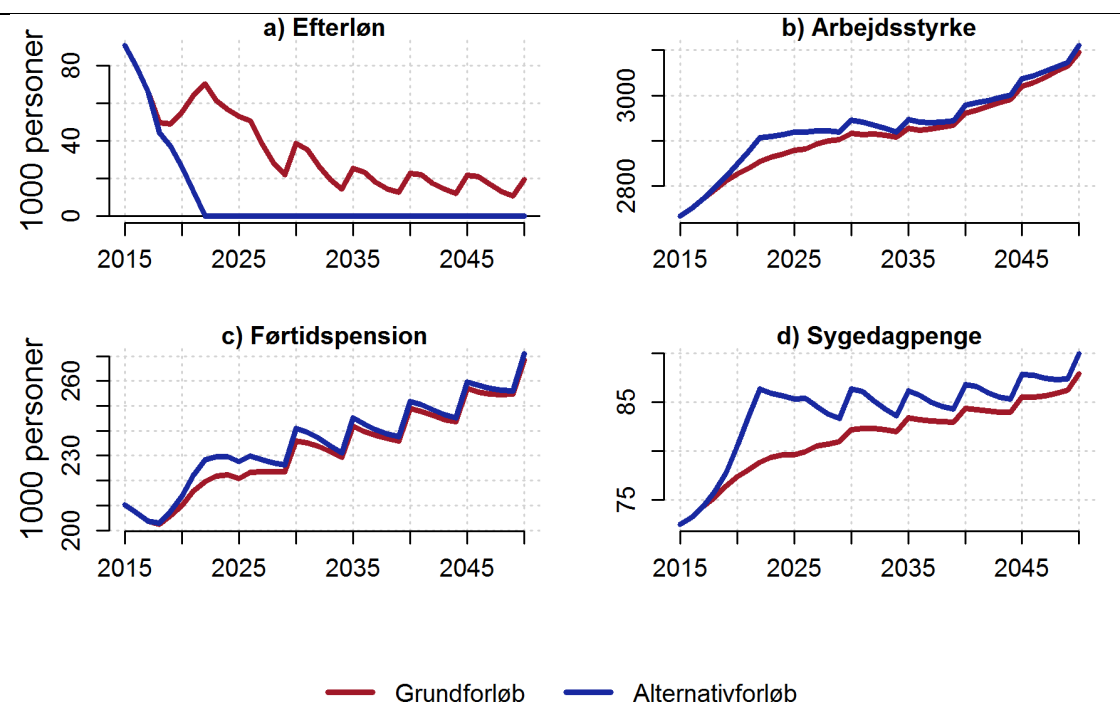

Kilde: Egne beregninger på baggrund af DREAMs befolkningsfremskrivning 2015.

Et stop for tilgangen til efterlønsordningen vil overordnet have en positiv effekt på arbejdsstyrken, da en del af de personer, som under de nuværende regler ville overgå til efterløn i stedet fastholdes i beskæftigelse, hvis muligheden for efterløn afskaffes. Det må ligeledes forventes, at en del af de personer, der fastholdes på arbejdsmarkedet vil modtage anden offentlig forsørgelse som for eksempel sygedagpenge, være ansat i fleksjob eller være nødsaget til at trække sig fra arbejdsmarkedet via førtidspension.

Den anvendte implementering betyder, at omkring 84 procent af de personer, som i grundforløbet udnytter efterlønsordningen (inkl. beskæftigede efterlønsmodtagere), men som med Tilbagetrækningsreformen ikke er berettigede til efterløn, vil overgå til at være i arbejdsstyrken. Heraf vil cirka 12,2 procentpoint være i ikke-ordinær beskæftigelse som enten fleksjobber (6 procent), sygedagpengemodtager (5,4 procentpoint) eller som beskæftiget førtidspensionist (0,8 procentpoint). De resterende 16 procent, som overgår til at være udenfor arbejdsstyrken, antages at være enten førtidspensionister (11,3 procentpoint) eller sygedagpengemodtagere (4,8 procentpoint). Der antages ikke at være nogen af efterlønsmodtagere fra grundforløbet, som vælger førtidig tilbagetrækning tidligere end folkepensionsalderen for egne midler.

Figur 3 – Arbejdsstyrken og antal overførselsmodtagere i udvalgte statusgrupper i grundforløb og alternativt scenarie, hvor efterlønsordningen afskaffes, 2015-50.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af DREAMs socioøkonomiske fremskrivning 2015.

Figur 3 viser udviklingen i antallet af personer, der modtager udvalgte overførsler, og antallet af personer i arbejdsstyrken i både grundforløbet og det alternative scenarie, hvor efterlønsordningen afskaffes.

Af Figur 3a fremgår det, at antallet af efterlønsmodtagere i grundforløbet forventes at falde med cirka 80 procent på sigt i forhold til antallet i 2015. Dette skyldes, at efterlønsperioden afkortes til tre år og at færre forventes at være tilmeldt efterlønsordningen fremover (som følge af muligheden for kontant udbetaling af hidtil indbetalte efterlønsbidrag i 2012 og en generelt lavere tilmelding for fremtidige generationer). I det alternative scenarie udfases efterlønnen, så de sidste efterlønsmodtagere overgår til folkepension i år 2022.

Afskaffes efterlønsordningen fra og med årgang 1956 forventes dette at øge arbejdsstyrken i forhold til DREAMs grundforløb med cirka 53.000 personer i år 2022, svarende til en stigning på knap 1,9 procent, jf. Figur 3b. Herefter aftager effekten i takt med, at antallet af efterlønsmodtagere i grundforløbet er kraftigt faldende

Afskaffelsen af efterlønsordningen har dog fortsat en positiv effekt på arbejdsstyrken. Fra omkring 2035 og frem er arbejdsstyrken omkring 15.000 personer større end i grundforløbet, hvilket svarer til en stigning på cirka 0,5 procent.

Udviklingen i antallet af førtidspensionister samt antallet af sygedagpengemodtagere følger udviklingen i arbejdsstyrken, jf. Figur 3c og d. Stigningen i antallet af modtagere er voksende frem mod 2022, hvor antallet af førtidspensionister forventes at stige med knap 9.000

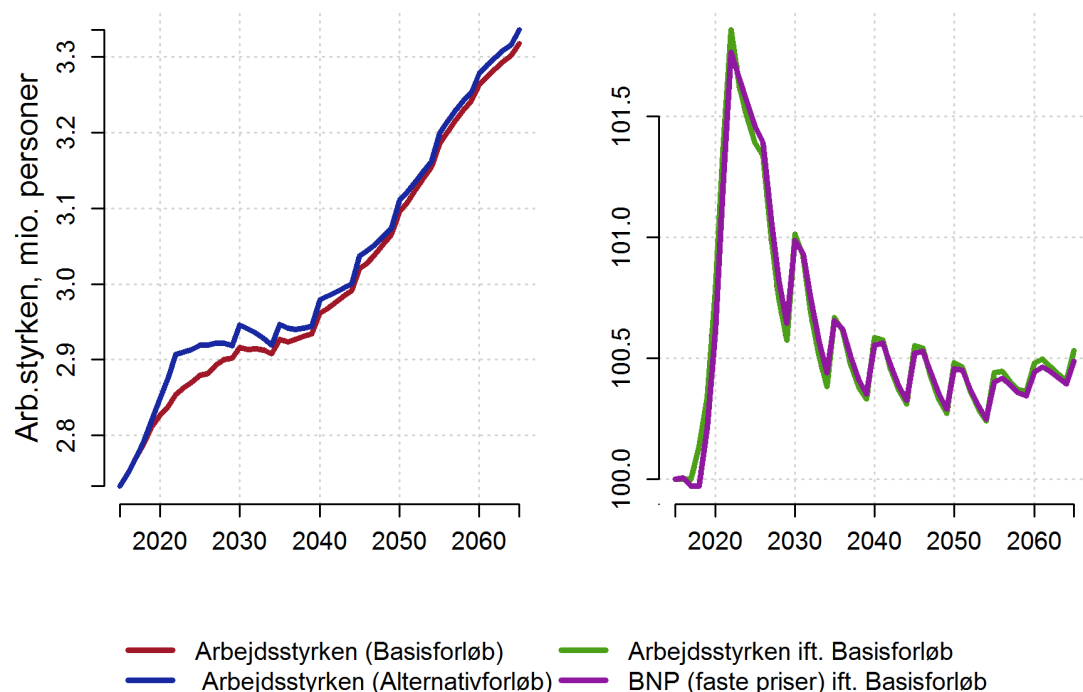
personer (svarende til 4 procent), mens antallet af sygedagpengemodtagere skønnes at vokse med omkring 7.500 personer (9,6 procent). I år 2050 er stigningen på knap 2.000 henholdsvis 1.500 personer i de to ordninger, hvilket svarer til en stigning i antallet af modtagere i forhold til grundforløbet på 0,9 henholdsvis 2,4 procent.

I eksperimentet overføres tidligere indbetalte efterlønsbidrag til en kapitalpension således, at de private husholdninger får adgang til indbetalingerne, når de går på pension. Beskatningen af efterlønsbidragene sker ved udbetalingen. Det vurderes, at overførslen af tidligere indbetalte efterlønsbidrag udgør omkring 53 mia. kr., 2015-niveau, når disse overføres fra statens finanser til en kapitalpension i 2018.

Makroøkonomiske effekter

Fjernelsen af efterlønnen bevirker, at arbejdsudbuddet stiger mere i alternativforløbet end i grundforløbet, som det er beskrevet ovenfor. Dermed stiger den samlede produktion relativt til grundforløbet.

Figur 4 – Arbejdsstyrke- og BNP-udvikling

Kilde: Egne beregninger på DREAM

I Tabel 3 ses hvorledes det er stigningen i arbejdsudbuddet / erhvervsfrekvensen, der bevirker, at produktionen stiger. Det ses ligeledes, at den årlige vækst påvirkes positivt i

årene fra 2015 til 2025. Den årlige vækst påvirkes derimod negativt i perioden fra 2025 til 2035. Niveaueet for BNP er dog stadig højere i 2035 i alternativforløbet end det er i grundforløbet, som det ses i Figur 4.

Tabel 3 – Vækstregnskab, difference ift. grundforløbet, procentpoint

	2015-2025	2025-2035	2035-2045	2045-2055	2055-2065
BNP i faste priser	0.15	-0.08	-0.02	-0.01	0.01
- Produktionsfaktoren	-0.03	0.01	0.00	0.00	0.00
- Produktive enheder	0.16	-0.10	-0.02	-0.01	0.01
- Produktivitet	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
- Underliggende trend	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
- Demografisk- og konjunkturbetinget	0.01	-0.01	0.00	0.00	0.00
- Samlet antal arbejdstimer	0.15	-0.08	-0.02	-0.01	0.01
- Gennemsnitligt antal arbejdstimer	0.01	-0.01	0.00	0.00	0.00
- Beskæftigelse	0.15	-0.08	-0.01	-0.01	0.01
- <i>Beskæftigelsesandel</i>	<i>0.00</i>	<i>0.00</i>	<i>0.00</i>	<i>0.00</i>	<i>0.00</i>
- <i>Arbejdsstyrken</i>	<i>0.14</i>	<i>-0.07</i>	<i>-0.01</i>	<i>-0.01</i>	<i>0.01</i>
- <i>Erhvervsfrekvens</i>	0.15	-0.07	-0.02	-0.02	0.01
- <i>Forsørgelsesandel</i>	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
- <i>Samlet befolkning</i>	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Kilde: Egne beregninger på DREAM

Tabellen viser ændringen i den gennemsnitlige årlige vækst fra grundforløbet til alternativforløbet. Dvs. den gennemsnitlige årlige BNP vækst fra 2015 til 2025 er 0,15 procentpoint højere i alternativforløbet end i grundforløbet. Den gennemsnitlige årlige BNP vækst fra 2015 til 2025 er 1,98 procent i grundforløbet, og dermed altså 2,13 procent i alternativforløbet.

En stigning i arbejdsudbuddet⁴ medfører en højere produktion i DREAM pga. DREAMs generelle ligevægtsmekanismer. Når arbejdsudbuddet stiger kan virksomhederne producere mere for den samme pris, da de kan ansætte mere arbejdskraft til den samme løn. Virksomhederne kan dog ikke umiddelbart afsætte den større produktion, så derfor sætter de priserne ned, således at varerne/tjenesterne kan afsættes⁵. Virksomhederne sænker dog kun deres priser (og øger deres omsætning) såfremt omkostningerne per produceret vare falder. Dette skyldes virksomhedernes ønske om, at maksimere deres profit. Når arbejdsudbuddet stiger, falder lønnen dermed, da arbejdstagerne ønsker at udføre en større mængde arbejde, og virksomhederne ønsker at ansætte flere arbejdstagere, men kun hvis lønnen (og dermed omkostningerne) falder. Denne tilpasningsmekanisme fortsætter indtil, at priserne, lønnen og

⁴ Arbejdsudbuddet er den mængde arbejde, som arbejdstagerne ønsker at udføre for en given løn.

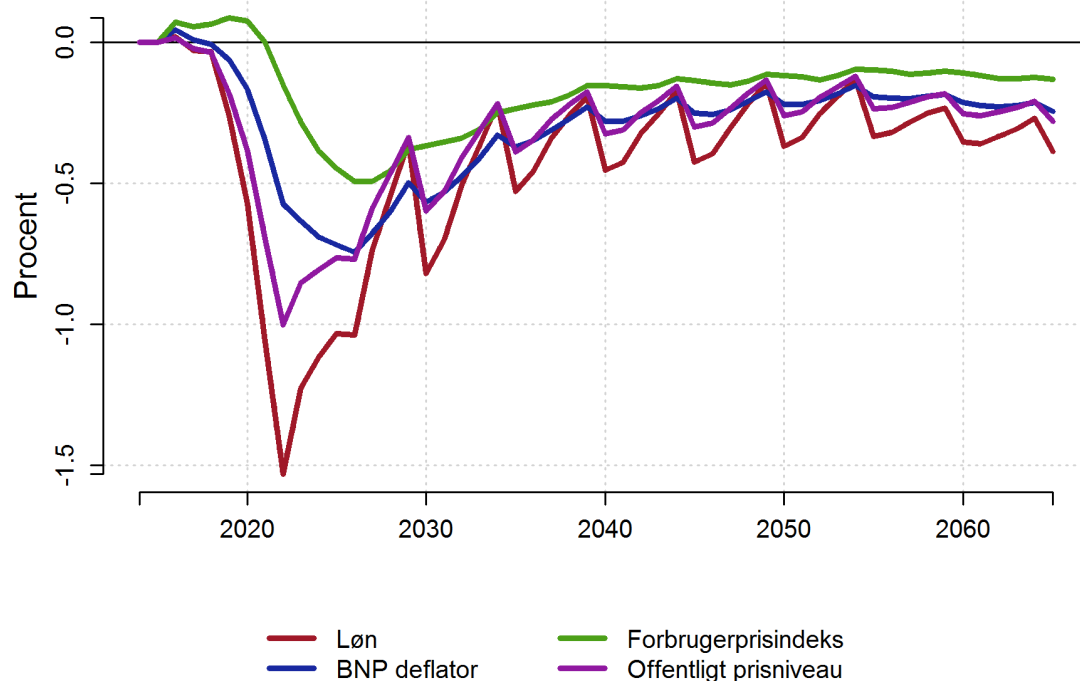
⁵ Det antages i DREAM, at eksportpriselasticiteten er – 5. Det vil sige, at hvis prisen på indenlandsk producerede varer reduceres med 1 procent, så øges eksporten med 5 procent.

omkostningerne er faldet til et niveau, hvor det øgede arbejdsudbud finder beskæftigelse i virksomhederne, og hvor den højere produktion kan afsættes.

Som det ses af Tabel 3 kommer der et lille negativt vækstbidrag fra produktionsfaktoren i årene fra 2015 til 2025. Dette dækker over, at forbruget af materialer og kapital bliver mindre intensivt når lønnen falder, da man vil substituere over og bruge mere arbejdskraft relativt til materialer og kapital, når prisen på arbejdskraft falder.

Som beskrevet falder lønnen og priserne i forhold til DREAMs grundforløb når erhvervsfrekvensen stiger. Som det ses i Figur 5 falder lønnen mere end det generelle prisniveau (BNP deflatoren). Dette skyldes, at der i produktionen også indgår materialer og kapital, og prisen på disse falder ikke i samme grad som lønnen. Dermed falder det generelle prisniveau ikke i samme grad som lønnen. Prisniveauet for offentlig produktion falder en smule mere end det generelle prisniveau. Dette skyldes, at der i produktionen af offentlige goder indgår en større andel af arbejdskraft end i produktionen generelt. Forbrugerprisindekset falder også, men ikke i lige så høj grad som lønnen og priserne på den produktion, der produceres i Danmark. Dette skyldes, at en stor andel af forbrugsgoderne er importeret, hvorved det udenlandske prisniveau (som er konstant i forhold til grundforløbet) har stor indflydelse på forbrugerprisindekset.

Figur 5 – Prisudviklinger relativt til grundforløbet

Kilde: Egne beregninger på DREAM

I Tabel 4 ses ændringerne i en række makrovariable i forhold til grundforløbet. Tabellen viser ændringer imellem alternativforløbet og grundforløbet. Eksempelvis forventes BNP i løbende priser at være 0,4 procent højere i alternativforløbet end i grundforløbet i 2030. Som det ses skyldes dette en positiv realeffekt samt en negativ priseffekt. Den procentvise ændring i realmængden og den procentvise ændring i prisen summerer til den procentvise ændring i den nominelle størrelse.

Tabel 4 - Makroøkonomiske effekter, ændringer i forhold til grundforløbet

	2015 †	2020	2030	2040	2050
		Procentvis ændring			
BNP, Mia. kr.	1977	0.4	0.4	0.3	0.2
- Realeffekt		0.6	1.0	0.6	0.5
- Preiseffekt		-0.2	-0.6	-0.3	-0.2
Privat forbrug	956	0.3	0.1	0.2	0.2
- Realeffekt		0.2	0.5	0.3	0.3
- Preiseffekt		0.1	-0.4	-0.2	-0.1
Offentligt forbrug	524	-0.4	-0.6	-0.3	-0.3
- Realeffekt		0.0	0.0	0.0	0.0
- Preiseffekt		-0.4	-0.6	-0.3	-0.3
Eksport	866	0.7	1.6	0.8	0.6
- Realeffekt		0.9	2.0	1.0	0.8
- Preiseffekt		-0.2	-0.4	-0.2	-0.2
Import	749	0.9	0.7	0.4	0.4
- Realeffekt		0.9	0.7	0.4	0.4
- Preiseffekt		0.0	0.0	0.0	0.0
Private investeringer	308	2.3	0.6	0.6	0.5
- Realeffekt		2.6	1.0	0.8	0.7
- Preiseffekt		-0.2	-0.4	-0.2	-0.2
Offentlige investeringer	74	0.4	0.7	0.4	0.4
- Realeffekt		0.6	1.1	0.6	0.5
- Preiseffekt		-0.2	-0.3	-0.2	-0.1
		Absolut ændring			
Beskæftigelse, 1000 pers.	2635	21	29	17	14
- Private sektorer	1833	20	27	16	13
- Offentlige sektor	802	1	2	1	1
Arbejdsløshed, procent	3.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Offentlige saldo, procent af BNP	-2.7	0.2	0.6	0.6	0.6
- Offentlige primære saldo	-2.1	0.2	0.5	0.3	0.2
- Offentlige nettorenteudgifter	0.6	0.1	-0.2	-0.3	-0.4

Kilde: Egne beregninger på DREAM

† Grundforløbsniveau

Real BNP stiger som det er beskrevet tidligere i forbindelse med vækstregnskabet. BNP deflatoren falder ligeledes, som det er beskrevet tidligere. Det reale privatforbrug påvirkes af

to faktorer. Reallønnen falder, da vi i Figur 5 ser, at lønnen falder mere end forbrugerprisindekset. Omvendt stiger beskæftigelsen og dermed stiger forbrugernes samlede realindkomst. Den samlede effekt er, at det reale privatforbrug stiger, samt at det private forbrug stiger nominelt, skønt forbrugerpriserne falder.

Det reale offentlige forbrug er neutralt i forhold til grundforløbet, som det er beskrevet under de tekniske forudsætninger for beregningerne. Det reale offentlige forbrug ville kun ændre sig, hvis der skete en ændring i befolkningssammensætningen, som ville påvirke det individuelle offentlige forbrug. Befolkningssammensætningen ændres dog ikke i dette alternativforløb, og dermed ændres det reale forbrug heller ikke. Prisen på den offentlige produktion falder i forhold til grundforløbet, og dermed falder de samlede udgifter til offentligt forbrug i forhold til grundforløbet.

Eksporten stiger som følge af den øgede produktion. Hvorimod eksportprisen falder, således at den øgede produktion kan eksporteres. Importen inkluderer import af forbrugsgoder og materialer, der indgår i produktionen. Det er dermed hovedsageligt den øgede produktion, der trækker importen op.

De reale private investeringer stiger i forhold til grundforløbet, hvilket skyldes den stigende produktion, som kræver et større kapitalapparat. Årsagen til, at de reale private investeringer stiger mere i forhold til grundforløbet end produktionen stiger i forhold til grundforløbet er, at stigningen i produktionen sker i sektorer, der er mere kapitalintensive end produktionen generelt. De reale offentlige investeringer stiger også ganske svagt. Dette skyldes, at den offentlige sektor anvender lidt mere arbejdskraft og lidt mindre materialeinput, når lønniveauet falder. Det offentlige kapitalapparat holdes konstant i forhold til antallet af offentlige ansatte, så det offentlige kapitalapparat stiger dermed, når antallet af offentlige ansatte, stiger. Stigningen i de reale investeringer i den offentlige sektor i forhold til grundforløbet er dog mindre, end det fald vi ser i prisniveauet for investeringer relativt til grundforløbet, og dermed falder de samlede udgifter til offentlige investeringer i forhold til grundforløbet.

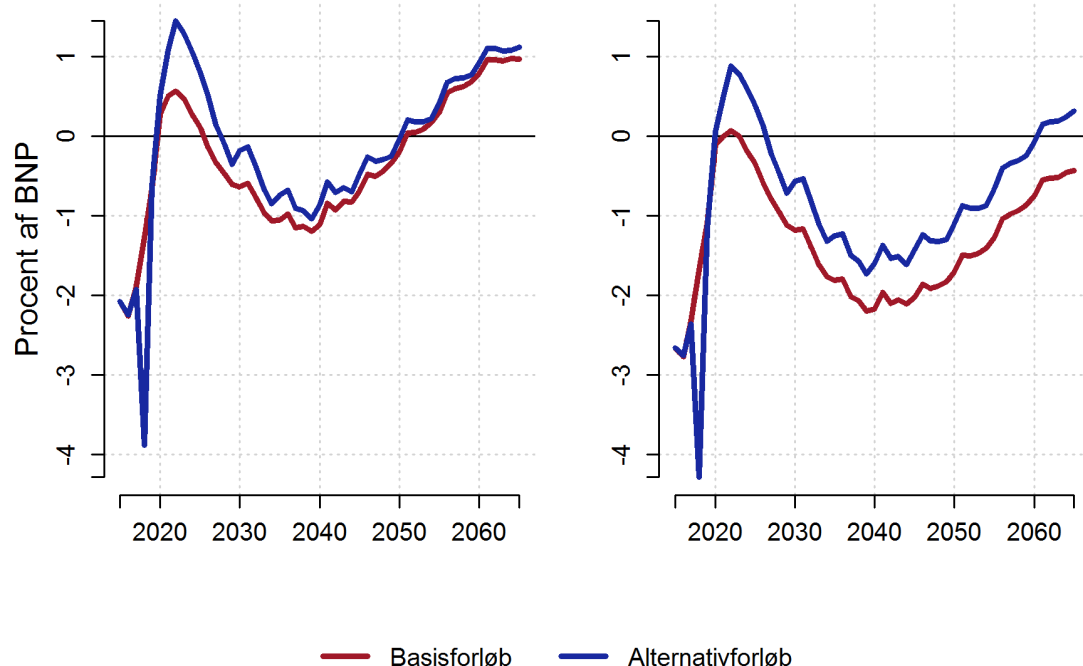
Den stigende erhvervsfrekvens øger beskæftigelsen i forhold til grundforløbet. Som det ses i Tabel 4 stiger beskæftigelsen løbende. Den ekstra arbejdskraft finder hovedsageligt beskæftigelse i den private sektor. Der sker dog også en lille stigning i antallet af offentlige ansatte, da den offentlige sektor anvender lidt mere arbejdskraft og lidt mindre materialeinput i alternativforløbet relativt til grundforløbet.

Nederst i Tabel 4 ses det, at de offentlige finanser forbedres af en fjernelse af efterlønnen. I næsten afsnit gennemgås påvirkningen på de offentlige finanser nærmere.

Finanspolitiske effekter

En udfasning af efterlønnen vil påvirke den finanspolitiske holdbarhed positivt. Det vurderes at den finanspolitiske holdbarhedsindikator vil blive forbedret med knap 0,2 procent af BNP. I Figur 6 ses effekten på statens primære og faktiske saldo. Det negative bidrag i 2018 skyldes tilbagebetalingerne af tidligere indbetalte efterlønsbidrag. Som det ses er den positive effekt på den primære saldo størst indtil 2030. Effekten på den faktiske saldo er relativt konstant, hvilket på sigt skyldes de lavere renteudgifter.

Figur 6 – Statens primære (til venstre) og faktiske saldo (til højre)

Kilde: Egne beregninger på DREAM

Tabel 5 viser, hvorledes statens indtægter og udgifter påvirkes af en udfasning af efterlønnen. Den første kolonne viser de enkelte posters størrelse i procent af BNP i basisåret. I de næste kolonner vises ændringen mellem alternativforløbet og grundforløbet. Eksempelvis ses det, at budgetoverskuddet (statens faktiske saldo) i 2050 er forbedret med 0,6 procent af BNP. Dette kan også ses som differencen mellem de to linjer i Figur 6.

Tabellen viser ligeledes, at offentlige indtægter falder relativt til BNP fra grundforløbet til alternativforløbet. Dette lille fald skyldes, at den procentvise stigning i BNP fra grundforløbet til alternativforløbet er større end den procentvise stigning i de samlede offentlige indtægter. Dernæst ses et væsentligt fald i de offentlige udgifter i procent af BNP relativt til

grundforløbet. Dette skyldes både, at udgifterne falder relativt til grundforløbet, og at BNP stiger relativt til grundforløbet. Under tabellen gennemgås resultaterne nærmere.

Tabel 5 – Finanspolitiske effekter, ændringer i forhold til grundforløbet

	2015 †	2020	2030	2040	2050
	Ændring i pct. af BNP				
Budget overskud	-2.7	0.2	0.6	0.6	0.6
- Primære budget overskud	-2.1	0.2	0.5	0.3	0.2
Offentlige indtægter	51.3	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1
Direkte skatter	28.5	-0.1	0.0	0.0	0.0
Kildeskatter	19.6	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1
Personindkomst	20.7	-0.1	-0.1	0.0	0.0
Øvrige kildeskatter	-1.1	0.0	-0.1	0.0	0.0
Øvrige direkte skatter	8.9	0.0	0.1	0.1	0.0
Indirekte skatter	16.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Punktafgifter	3.8	0.0	0.0	0.0	0.0
Moms	9.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Registreringsafgifter	0.9	0.0	0.0	0.0	0.0
Produktionsafgifter (inkl. Grundskyld)	2.3	0.0	0.0	0.0	0.0
Andre offentlige indtægter	6.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Offentlige udgifter	53.3	-0.5	-0.6	-0.3	-0.3
Offentligt forbrug	26.5	-0.2	-0.3	-0.2	-0.1
Offentligt individuelt forbrug	18.8	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1
Offentlige kollektive forbrug	7.7	-0.1	-0.1	0.0	0.0
Offentlige indkomstoverførsler	17.8	-0.3	-0.4	-0.2	-0.2
Folkepension	6.1	0.0	-0.1	0.0	0.0
Efterløn	0.7	-0.2	-0.3	-0.2	-0.1
Øvrige indkomstoverførsler	11.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Offentlige investeringer	3.7	0.0	0.0	0.0	0.0
Statens nettoudgifter til subsidier	2.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Andre udgifter	3.2	0.0	0.0	0.0	0.0
- Nettorenteudgifter	0.6	0.1	-0.2	-0.3	-0.4

Kilde: Egne beregninger på DREAM

† Grundforløbsniveau i procent af BNP

Statens indtægter kommer via en række forskellige indtægtskilder, som hver især afhænger af en række faktorer. En stor del af statens indtægter kommer dog fra husholdningerne via direkte eller indirekte skatter. For disse gør det sig gældende, at beskatningsgrundlaget afhænger af husholdningernes indkomster via arbejdsmarkedsindkomster og indkomstoverførsler. Dermed følger en stor del af beskatningsgrundlaget lønniveauet. Statens samlede indtægter relativt til BNP kan deles op, som det ses nedenfor således, at vi kan betragte tre effekter: en realeffekt, en løneffekt og en BNP-effekt.

$$\frac{Rev_G}{P_Y Y} = \frac{Rev_G}{w} \times \frac{w}{P_Y} \times \frac{1}{Y}$$

Rev_G er statens samlede indtægter i løbende priser, w er det generelle lønniveau, P_Y er BNP-deflatoren og Y er BNP i faste priser.

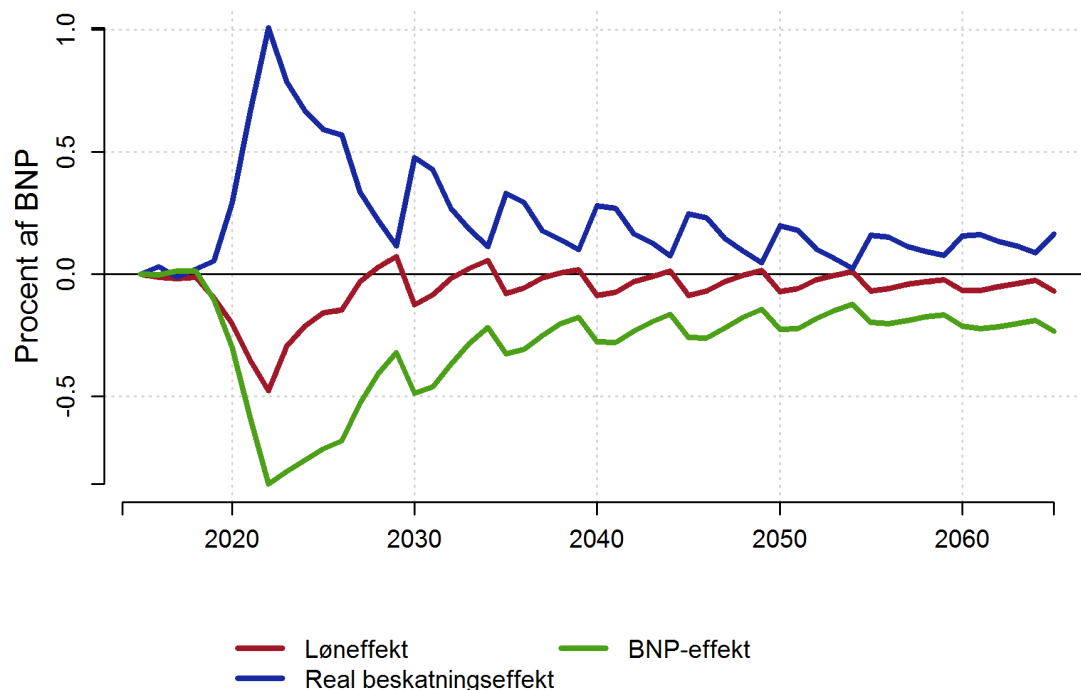
Den reale beskatning stiger hvilket skyldes, at det reale beskatningsgrundlag stiger, når efterlønnen udfases, da lønindkomsten er højere end indkomsten er, såfremt man er på efterløn.

Lønniveauet falder i alternativforløbet relativt til grundforløbet. Lønniveauet falder også mere end BNP deflatoren, som det er beskrevet tidligere. Denne **løneffekt** gør, at beskatningsgrundlaget falder i forhold til BNP, når vi blot betragter ændringer i lønnen og BNP deflatoren relativt til grundforløbet.

BNP i faste priser stiger, som det er beskrevet tidligere. Denne **BNP-effekt** gør, at de offentlige indtægter, som andel af BNP, falder i forhold til grundforløbet.

De tre effekter kan samlet ses i Figur 7. Effekterne går i høj grad ud med hinanden. Dog trækker de to negative effekter samlet set mere end den positive realbeskatningseffekt. Dermed falder de offentlige indtægter svagt relativt til BNP som følge af en udfasning af efterlønnen.

Figur 7 – Ændringen i de offentlige indtægter i procent af BNP via de tre effekter

Kilde: Egne beregninger på DREAM

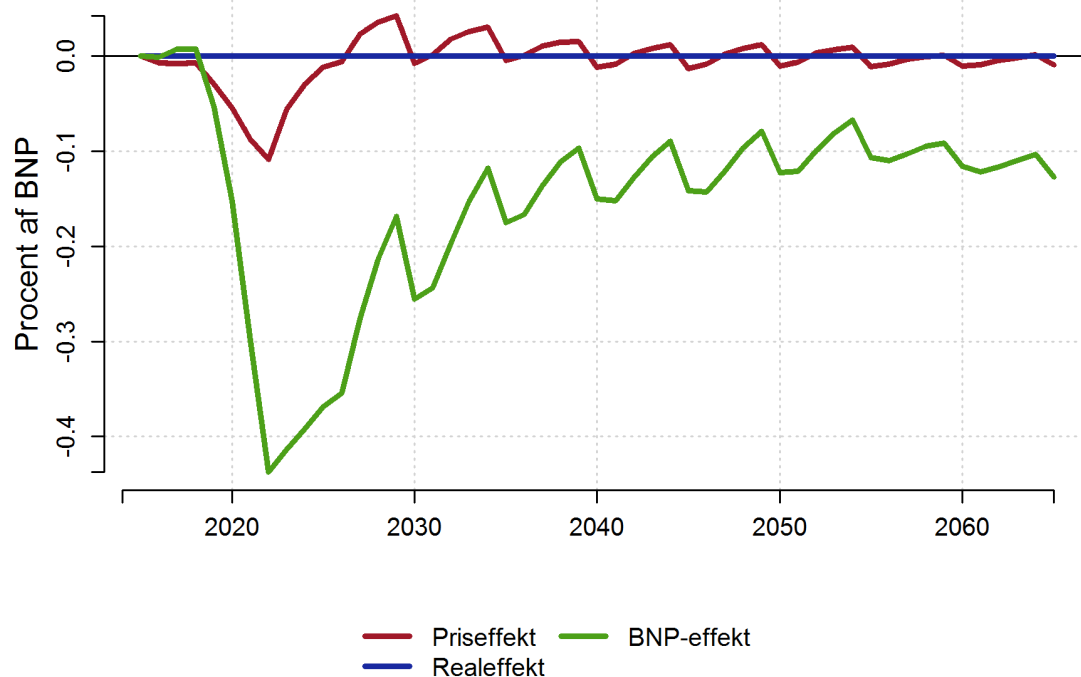
De samlede udgifter falder på lang sigt som andel af BNP i forhold til grundforløbet. De samlede udgifter består af to hovedgrupper, offentligt forbrug og udgifter til indkomstoverførsler. Dernæst indgår der også tre mindre udgiftsgrupper i de samlede offentlige udgifter. Det er offentlige investeringer, subsidier og øvrige udgifter. Udgifterne til disse tre grupper er stort set uændrede i alternativforløbet relativt til grundforløbet, når udgifterne opgøres relativt til BNP. Udgifterne til offentligt forbrug og indkomstoverførsler falder derimod som andel af BNP i alternativforløbet relativt til grundforløbet. Disse udviklinger gennemgås nedenfor.

Faldet i udgifterne til **offentligt forbrug** relativt til BNP kan deles op i tre effekter. En priseffekt, en realeffekt og en BNP-effekt. Disse tre effekter kan identificeres ved at udtrykket for udgifter til offentligt forbrug relativt til BNP opdeles i tre. Nedenfor ses de tre effekter, hvor P_G er det offentlige prisniveau, P_Y er BNP-deflatoren, G er det reale offentlige forbrug og Y er BNP i faste priser.

$$\frac{P_G G}{P_Y Y} = \frac{P_G}{P_Y} \times G \times \frac{1}{Y}$$

I Figur 8 ses det, hvorledes ændringer i de tre delelementer fra grundforløbet til alternativforløbet påvirker den samlede ændring i udgifterne til offentligt forbrug relativt til BNP.

Figur 8 – Ændringen i det offentlige forbrug i procent af BNP via de tre effekter

Kilde: Egne beregninger på DREAM

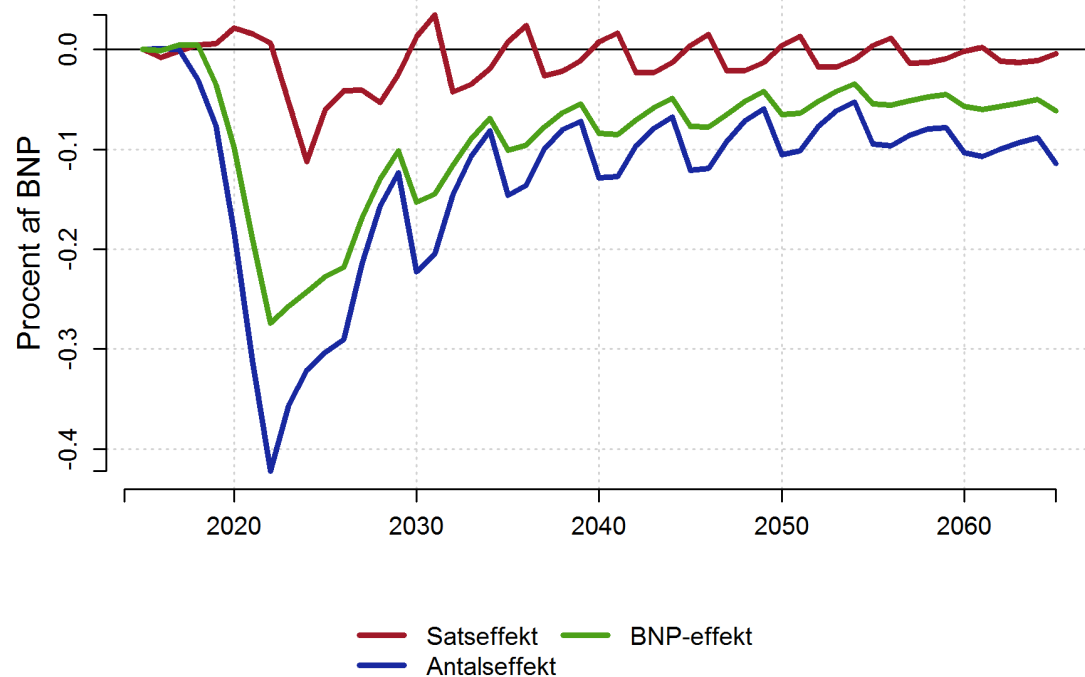
Som beskrevet tidligere i forbindelse med Figur 5, så falder prisniveauet for det offentlige forbrug mere end det generelle prisniveau relativt til grundforløbet i de fleste perioder. Dette skyldes, at der i produktionen af det offentlige forbrug indgår en større mængde af arbejdskraft. Denne udvikling bevirker, at udgifterne til det offentlige forbrug falder en smule som andel af BNP via **priseffekten** i de fleste perioder. Det reale offentlige forbrug ændrer sig ikke fra grundforløbet til alternativ-forløbet, og dermed er **realeffekten** ligeledes nul. **BNP-effekten** bevirker at udgifterne falder som andel af BNP. Som beskrevet tidligere, så stiger BNP i faste priser, når efterlønnen udfases. Som det ses i Figur 8 er det hovedsageligt den stigende produktion, der bevirker, at udgifterne til offentligt forbrug falder som andel af BNP.

Udgifter til indkomstoverførsler falder som andel af BNP. Denne udvikling dækker over en række effekter, der alle trækker i samme retning. Den samlede udvikling kan deles op i tre effekter. En satseffekt, en antalseffekt og en BNP-effekt, som matematisk kan opstilles således, hvor *Transfer* er de samlede udgifter til indkomstoverførsler og *Sats* er en variable, der følger satsreguleringen.

$$\frac{Transfer}{P_Y Y} = \frac{Sats}{P_Y} \times \frac{Transfer}{Sats} \times \frac{1}{Y}$$

Satseffekten kommer af, at satserne til langt de fleste indkomstoverførsler følger det generelle lønniveau via satsreguleringen. I Figur 5 så vi at lønniveauet falder mere en BNP-deflatoren. Dermed bevirker satseffekten, at udgifterne til indkomstoverførsler falder som andel af BNP. **Antalseffekten** kommer af, at antallet af personer, der er berettigede til indkomstoverførsler falder, når efterlønnen udfases. Dermed bevirker antalseffekten ligeledes at udgifterne til indkomstoverførsler falder som andel af BNP. Den sidste effekt, **BNP-effekten**, er den samme effekt som beskrevet tidligere. Denne effekt vil ligeledes betyde, at udgifterne til offentligt forbrug som andel af BNP, falder. I Figur 9 ses, hvorledes de tre effekter påvirker udgifterne til indkomstoverførsler relativt til BNP, hvor det ses at antalseffekten har størst betydning.

Figur 9 – Ændringen i indkomstoverførsler i procent af BNP via de tre effekter

Kilde: Egne beregninger på DREAM